

Avrupa İyi Uygulama Kodu: "Arkeoloji ve Kent Projesi" (COE, 2000)

European Code Of Good Practice: "Archaeology And The Urban Project"

Giriş

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Mayıs 1949'da 'ortak mirasları olan ülkelerini ve ilkelerini tanımak ve korumak amacıyla üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlamak ve ekonomik ve sosyal gelişimi kolaylaştırmak için' kurulmuştur.

1960'lardan itibaren Avrupa Konseyi Avrupa'nın kültürel mirasının korunması ve geliştirilmesi ile daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Üstlenilen çalışmaların yarattığı dönüm noktaları bir dizi anlaşma ortaya koymuştur: Avrupa Kültür Antlaşması (Paris, 1954), Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Londra, 1969), Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme (Granada, 1985), Kültürel Mülke Yönelik Saldırlara İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Delphi, 1985) ve Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (yeniden düzenlenmiş) (Valetta, 1992).

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (yeniden düzenlenmiş)

'Malta Sözleşmesi' olarak da bilinen Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 1992'de yeniden düzenlenmiş halinin oluşmasında üye Devletler, arkeolojik mirasın insanlığın tarih bilinci için çok gerekli olduğunu ve aynı zamanda artan bir tehlike içerisinde bulunduğunu dile getirmişlerdir. Arkeolojik mirasın korunmasının kent ve ülke planlamasına ve kültürel gelişim politikalarına yansıtılması gerekliliği bulunmaktaydı. Bu korumanın sorumluluğunun hem üye Devletlerde hem de tüm Avrupa ülkelerinde bulunduğu vurgulanmıştır. 1992'de Malta'da kabul edilen kültürel mirasın geliştirilmesine yönelik programlar, deneyimlerin karşılaştırılmasını içermekteydi ki; böyle programlardan biri özellikle kentsel arkeolojiye yönelikti. Bu programdan, bu iyi uygulama kodunun hazırlanmasına yol açan, farklı Avrupa ülkelerindeki kentsel arkeolojinin durumu üzerine bir rapor gelmiştir.

Arkeoloji ve geleceğin kenti

Avrupa genelinde kentsel geçiş birkaç on yıl boyunca tamamlanmıştır. Şehirleşme ve şehir nüfuslarının artması Sanayi Devriminden önce kurulan kasabaların dokularını tamamen değiştirmiştir. Farklı yerlerde ve farklı oranlarda, değişik şekil ve ilerleyişler gösteren bu dönüşüm devamlı olarak toptan satışlarla ve kasabanın geçmişinin izlerinin gelişigüzel yıkıma uğratılmasıyla birlikte gelmiştir.

Kentsel politikaların, geçmiş hataların düzeltilmesi ve 'kentsel krizi' önlemek için tekrar gözden geçirildiği bir zamanda, şehirsiz dokunun şekillenmesinde rolü olanlar tekrar tarihi merkezlere odaklanmışken, geleceğin kentinin yaratılışında geçmişin önemini kavranması her zamankinden daha fazla önemlidir.

Şehirler gelecekte refaha ulaşabilmek için, geçmişte yaptıkları gibi değişmeyi ve gelişmeyi sürdürmelidirler. Bu da dengenin geçmişi koruma arzusu ve gelecek için yenileme ihtiyacı arasında kalması anlamına gelmektedir.

Kentsel inşaat, ortak bir projede, birçok ortak içeren karmaşık bir süreçtir:

- kamu yetkilileri ve planlamacılar,
- mimarlar ve müteahhitler,
- arkeologlar.

Kaliteli sonuçlar almanın tek yolu tüm katılımcılar arasında yakın ve sürekli gönüllü işbirliğinin sağlanmasıdır. Geleceğin kenti, tarihsel zenginliğini temsil etmeli ve vurgulamalıdır.

Muhafaza ve yaratım özü itibarıyla uzlaştırılmaz olarak addedilmemelidir. Yazılı kaynaklar ve ikonografi ile tamamlanan arkeoloji, herhangi bir kentsel stratejide ilk vazgeçilmez adım olmalıdır. Amacı sadece şehrin yapısı ve evrimi üzerinde çalışmak değil ayrıca sosyal ve kültürel gelişimini ölçmektir. Böyle bir çalışma şehirde meydana gelen tüm faaliyetler ve onları üreten süreçleri bir araya getirerek göz önünde bulundurmalıdır: bu yüzdendir ki; arkeolojinin kentsel gelişim deviniminde doğal bir rolü vardır.

Kentsel arkeoloji bize şehrin tarihi boyunca nasıl geliştiğini söyler ve boş / dolu, içsel / dışsal, zengin / fakir, anıtsal / bölgesel, tasarlanmış / kendiliğinden, sık/dağınık vs. gibi kavramlar sunar ve bu kavramlar arkeologlar, şehir planlayıcıları, mimarlar ve müteahhitler tarafından paylaşılır.

Arkeolojinin küresel şehir çalışmaları bize iki ana boyut sunmaktadır. Birincisi kentsel ve sosyal topografyalar ve onların zamanımıza kadar olan evrimi ile ilgilidir. İkincisi ise, eski tekniklerin incelenmesi, materyaller ve onların korunmaları üzerine yapılan deneysel ve uygulamalı araştırmalar yoluyla belirgin bir ekonomik boyuttur. Restorasyon teknikleri ile yakından bağlantılı olan bu araştırmanın özellikle gençler için iş piyasası üzerine direkt bir etkisi vardır.

Arkeolojik kalıntıların korunması ve sunumu da kentsel kuruluşun yaklaşımının bir parçasıdır: yenilikçi planlama ve mimari çözümler kullanılarak, işlevsel veya simgesel tekrar kullanımlarının çağdaş tasarımda bir rol oynamaları sağlanabilir.

Malta Sözleşmesi arkeolojik kalıntıların eğer mümkünse yerinde korunması yönünde bir tercih belirtmektedir. Bu ilke kentsel arkeolojik birikintilere de diğer çeşitli kalıntılara uygulandığı gibi uygulanmalıdır.

Kentsel kalkınmayı planlamada ve uygulamada, tüm taraflar gömülü birikinti ve kalıntılar üzerine yapılaşmanın etkisini azaltmak için önlemler almanın mümkün olup olmadığını göz önünde bulundurmalıdırlar (örneğin özel tasarlanmış temeller kullanarak veya bodrum katı yapılmayarak). Kazı için güçlü ve açıkça tanımlanmış araştırma temellerinin olmadığı ve bu gibi kazıların tamamen finanse edilmediği durumlarda, bu önlemlerin alınması kazıların yapılmasına tercih edilir.

Kalıntıların korunması veya çıkarılması konusundaki nihai karar birçok farklı etkene dayanır. Önemli olan tüm tarafların karar almaya yönelik olarak diyalog içinde olmalarıdır.

İyi uygulama kodu durumu

İyi uygulama kodu, Avrupa Konseyi, Kültürel Miras Komitesi'ne kentsel arkeolojinin ihtiyaçları konusunda tavsiye sunan bir grup uzman tarafından hazırlanmıştır. Kod, Kültürel Miras Komitesi tarafından 8-10 Mart 2000 tarihinde 15'inci genel kurulunda kabul edilmiştir.

İyi uygulama kodunun amaçları

Kod, planlayıcılar, arkeologlar ve müteahhitler arasındaki işbirliğini kolaylaştırarak Avrupa kentsel arkeolojik mirasını korumayı geliştirme amacını taşır. Hepsi, geleceğin kenti ile ilişkilidir. İlk altı çizilmiş alanları, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin düzenlenmiş halinde bulmanın, şehrsel planlamada özel bir işlevselliği bulunurken; iyi uygulama kodu, şehrsel projedeki tüm taraflar arasındaki böyle bir işbirliğinin kolayca garanti altına alınabileceği birçok alan sunmaktadır.

Planlayıcıların ve kamu yetkililerinin rolü

Planlayıcılar ve kamu yetkilileri fak edeceklerdir ki; Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Düzenlenmiş Avrupa Sözleşmesi'nin şehrsel planlamayla en ilgili bölümleri şunlardır:

Kentsel arkeolojik mirasın toplum için değeri -1- Bir bütün olarak şehrsel arkeolojik mirasın toplum için değeri. Hem topluluğun yerleşikleri için hem de ziyaretçiler için önem taşımaktadır (Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme (yeniden düzenlenmiş), Önsöz ve Madde 1).

Koruma için varsayım -2- Şehir planlamasında mümkün olan yerde önemli arkeolojik kalıntıların yerinde korunması tercih edilmelidir ve imar planları olumsuz etkileri en az seviyeye getirecek şekilde değiştirilmelidir (Madde 4ii ve 5iia, iv).

Kentsel kimlik -3- Arkeolojik miras şehrin kimliğine ve gelecek evrimine katkıda bulunabilir (Önsöz ve Madde 1).

Kentsel topografya -4- Arkeolojik miras, şehrin karakterinin önemli bir parçasını oluşturabilen ve korunmasını gerektirebilecek olan tarihsel topografyası olduğu gibi, ayakta duran bina ve yapılarını da göz önünde tutarak değerlendirilmelidir (Önsöz ve Madde 1).

Kentsel geçmişin eşsiz belgesi -5- Planlamacıların kararları arkeolojik mirası geri çevrilemez olarak etkileyebilir. Arkeolojik kalıntılar bir kere zarar görürse bir daha yerleri doldurulamaz (Önsöz).

İmar planları -6- Planlamacılar çalışmalarında arkeolojiyi de dikkate almalıdırlar. Bu şehirler için kalkınma planları oluştururken şunları kapsar: şehirsiz kalkınma projeleri için bütçe kararları vermek, özel yatırımcılar tarafından yürütülen yeni imarlar için izinler vermek (Madde 5i).

Uygun arkeolojik tavsiye -7- Arkeolojik mirası etkileyen kararları almadan önce, planlamacılar mümkün olan yerlerde tahribatsız araştırma yöntemleri kullanarak uygun arkeolojik bilgi ve tavsiyeleri elde etmelidirler (Madde 2 ve 3).

Uyuşmazlıklar -8- Arkeoloji ve imar planlarının her birinin kendine özgü ihtiyaçlarını karşılayacak olan uygun önlemler alınmalıdır (Madde 5ii -iv).

Kentsel arkeoloji ve eğitim -9- Planlamacılar kamuya ve müteahhitlere şunları anlatmak için gerekli adımları atmalıdırlar:

Kentsel arkeolojik mirasın neden önemli olduğu ve paranın neden onu korumak ve araştırmak için harcanması gerektiği. Bunun yapılması için, sergiler, müzeler, tanıtımlar ve diğer yollarla kamu eğitimi var olan yollar arasındadır (Madde 9).

Mimarların ve müteahhitlerin rolü

Mimarlar ve müteahhitler şunları yapmalıdırlar:

Profesyonel arkeolojik değerlendirmeler -1- Muhtemel yeniden kalkındırma alanlarının profesyonel arkeolojik değerlendirmesi mümkün olan en erken tarihte aranmalıdır. Böyle bir tavsiye ulusal veya bölgesel olarak onaylanmış arkeoloji yetkililerinden elde edilebilir. Bu değerlendirmenin amacı sadece tasdik ettirmek olmayacaktır; eğer gerekirse kazmak ve hatta kentsel yapılaşmanın ve potansiyelinin bir resmini çizmek olmalıdır.

Koruma için varsayım -2- Mümkün olan yerde önemli arkeolojik kalıntıların yerinde korunmasının, kazı için güçlü ve açıkça tanımlanmış araştırma temelleri olmadıkça ve bu gibi kazılar tamamen finanse edilmedikçe kazı yapmaya tercih edilebilirliğinin göz önünde bulundurulması.

Arkeolojinin bütünleştirilmesi -3- Bu değerlendirmenin temelinde, arkeolojik çalışmayı toplam tasarımla, imar için inşaat ve koruma stratejisiyle bütünleştirmelidirler.

Zaman ölçütü ve maliyetler -4- Arkeolojik olarak değerli bir araştırmaya izin verecek uygun zaman ve mali destek sağlamalıdır.

Yapısal kalıntılar -5- Önemli yapısal kalıntıların yerinde sergilenmesi ve yeni çalışmalarla ahenk içerisinde projeye değer kazandırarak bütünleştirilmesi olasılığının farkında olmalıdırlar.

Yayın -6- Kazı maliyetlerinin vazgeçilmez bir parçası olarak önemli bilimsel ve popüler yayın ihtiyacını bütünüyle dikkate almalıdırlar.

Bulgular ve kayıtlar -7- Taşınabilir arkeolojik nesnelere, kayıtlar ve raporların uygun kurumlara iletilmişinden emin olunmalıdır.

Uyuşmazlıklar -8- Herhangi bir uyuşmazlığı uygun olduğu yerde ulusal veya bölgesel olarak düzenlenmiş tahkim kurumlarıyla görüşme yoluyla çözmeye çalışmalıdırlar.

Basında yer alma -9- Basında yer almaya destek verilmesi, örn. yapılan keşifler ve verilen destek üzerine ortak basın bildirimleri ve duyuruları; yapıyı adlandırırken arkeolojik ve tarihsel arka planını dikkate almaya ve arkeolojik keşiflerin yapının içinde veya yakınında sergilenmesine dikkat edilmelidir.

Proje takımı -10- Arkeolojik girdinin düzgün olarak bütünleştirildiğinden emin olunması için; arkeolog, alana uygun erişim sağlayabilecek ve tüm tasarım ve programlama değişikliklerinden haberdar edilecek şekilde proje takımından biri gibi görülmelidir.

Arkeologların rolü

Arkeologlar şunları yapmalıdır:

Bilgi ve değerlendirme -1- İmarın ortaya çıkışının mümkün olan en erken safhasında müteahhide ve diğer ilgili yetkililere gerekli bilginin sağlanması. Arkeoloji yetkilileri, arkeolojik kalıntılar ve birikintilerin düzeyi, karakteri ve önemini belirlemek için gereken değerlendirmeler üzerine tavsiyeler vermelidirler.

Koruma için varsayım -2- Mümkün olan yerde önemli arkeolojik kalıntıların yerinde korunmasının, kazı için güçlü ve açıkça tanımlanmış araştırma temelleri olmadıkça ve bu gibi kazılar tamamen finanse edilmedikçe kazı yapmaya tercih edilebilirliğinin göz önünde bulundurulması.

Katma değer -3- İmar maliyetleri dikkate alınmalı ve anlaşılan zaman çizelgesine bağlı kalınmalıdır. Arkeolog, arkeolojik çalışmanın toplam temel fikre ve mimari tasarıma katkıda bulunarak yapıya değer kattığının farkında olmalıdır. Arkeolojik çalışma bu suretle geleceğin şehir dokusuna katkıda bulunacaktır.

Zaman ölçütü ve maliyetler -4- Arkeolojik çalışma hem alanda yürütme hem de rapor yazma safhalarında standartları, zaman çizelgelerini ve maliyetleri düzenleyecek şekilde yazılı anlaşma şeklinde ortaya konulacaktır. Arkeolog, arkeolojik çalışmanın genelde daha geniş bir projenin bir parçası olduğunun ve arkeologun proje takımının bir parçası olduğunun farkında olmalıdır.

Yapısal kalıntılar -5- Önemli yapısal kalıntıların imarla bütünleşmesini sağlamaya yardım etmelidirler.

Tanıtım ve sergiler -6- Yetkili planlamacılara ve müteahhide uygun olduğu şekilde herhangi bir sergide veya diğer tanıtımda yardım etmelidirler.

Bulgular ve kayıtlar -7- Taşınabilir arkeolojik nesnelere, kayıtlar ve raporların uygun kurumlara iletilmişinden emin olunmalıdır.

Uyuşmazlıklar -8- Herhangi bir uyuşmazlığı uygun olduğu yerde ulusal veya bölgesel olarak düzenlenmiş tahkim kurumlarıyla görüşme yoluyla çözmeye çalışmalıdırlar.

Ortaklara ve basına verilecek bilgi -9- Kazı esnasında önceden beklenmedik keşiflerin getirdiklerini uygun olan şekilde, yetkili planlamacılar ve müteahhit ile zamanında ve tam olarak konuşmalıdırlar. Herhangi bir basın bildirisinin beraber veya proje takımı ile anlaşarak yapıldığından emin olmalıdırlar. Proje takımını herhangi bir buluşun etkileri ve basının olasılıkları üzerine bilgilendirmelidirler.

Yayınlama -10- Arkeolojik çalışmanın sonuçlarının kabul edilebilir bir zaman dilimi içerisinde uygun bir şekilde yayınlandığından emin olmalıdırlar.

Öğrenci Çevirmen: Ahmet Akın

Öğrenci Proje Asistanı: Sarp Alatepeli